

A szerzetesélet teológiája

NEMESHEGYI PÉTER

Született 1923-ban Budapesten. 1944-ben belépett a jezsuita rendbe, a római Gergely Egyetemen teológiai doktorátust szerzett. 1956-tól 1993-ig a tokiói Sophia Egyetem Hittudományi karának professzora. 1993-tól a Zsámbéki Katolikus Tanítóképző Főiskola tanára. Legutóbbi írását 1997. 5. számunkban közöltük.

A II. Vatikáni zsinat mélyreható változást hozott a szerzetesélet teológiájában. E változás oka az egyházzól szóló konstitúció 5. fejezetének következő szakasza: „Az Úr Jézus, minden tökéletesség isteni mestere és példaképe, minden egyes tanítványát, együttesen és egyenként, különbségtétel nélkül hívta az életszentségre, amelynek Ő a szerzője és bevégezője: »Legyetek tökéletesek, amint menyeyi Atyátok tökéletes« (Mt 5,48). Hiszen mindegyikükre elküldte a Szentlelket, hogy belsőleg mozgassa őket, hogy szeressék Istent teljes szívükből, teljes lelkükből, teljes elméjükéből és minden erejükéből, és hogy úgy szeressék egymást, ahogyan Krisztus szerette őket” (LG 40).

Ebből a szövegből világos, hogy minden megkeresztelt keresztény hivatott az életszentségre, a tökéletességre, a tökéletesség a szeretet-parancs követésében áll, a Szentlélek belülről mozgat minden keresztényt, hogy erre a szeretet-tökéletességre eljuthassanak.

Ebből következik, hogy a szerzetesélet hagyományos meghatározása: „status perfectionis”,¹ vagy „status acquirendae perfectionis” (a tökéletesség megszerzésére törekvő állapot) nem felel meg az egyház mai felfogásának. Ez igen nagy változás. Hiszen a középkortól kezdve általános vélemény volt, hogy a keresztényeknek két fajtája létezik: azok, akik Isten ügyeivel foglalkoznak, és azok akik a világ ügyeivel foglalkoznak. Az előbbieket magyarul még most is „egyháziaknak”, az utóbbiakat pedig „világiaknak” szokták mondani. Az „egyháziak” közül pedig a mindent elhagyó szerzeteseket tekintették a tökéletességre hathatósan törekvőknek, hiszen ők követik Jézusnak a gazdag ifjúhoz intézett szavát: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat (...) és kövess engem” (Mt 19,21). A teológusok ebből arra következtettek, hogy a nem-szerzetesek legfeljebb kezdő vagy haladó istenszeretetre tehetnek szert.

A tökéletes szeretet megélése

Ezt az egész felfogást másította meg a II. Vatikáni zsinat, amikor kijelentette, hogy a keresztség által megszentelt minden hívő hivatott a tökéletes szeretetre, és azt a Szentlélek segítségével el is érheti, legyen akár szüzességben élő, akár házas ember, akár szerzetes, akár nem. Természetesen sohasem szabad elfelejteni, hogy — az egyházatyák egyöntetű tanítása szerint — a keresztény „tökéletesség” a tökéletesség felé haladásban áll, hiszen egész földi életünkben úton vagyunk, és a teljes tökéletesség csak végső célunk elérésekor lesz osztályrészünk.

Azonban annak ellenére, hogy a zsinat szerint „az egyházban mindenki meg van híva az élétszentségre”,² ugyanez a zsinat, valamint VI. Pál és II. János Pál pápák a legnagyobb nyomatékkal hirdetik, hogy a szerzetesélet „elválaszthatatlanul hozzátartozik az élő és szent egyházhoz” (LG 44), és buzdítják a szerzeteseket, hogy tartsanak ki szent hivatásukban.

A „evangéliumi tanácsok”

Érdekes felhívni a figyelmet arra, hogy a szüzesség, nőtlenség, szegénység, engedelmesség formájában megélt élet nemcsak a kereszténységben, hanem más világvallásokban is lényeges szerepet játszik. Indiában például milliószámra élnek az egy Abszolútumra vágyakozó emberek teljes nemi megtartóztatásban és extrém szegénységben. A buddhizmusban pedig, Buddha eredeti tanítása szerint, csak a szerzetesi közösségben, teljes szexuális önmegtartóztatásban, kolduló szegénységben és teljes engedelmisségben élő szerzetesek juthatnak el haláluk után a Nirvánába.

Nem fér kétség ahhoz, hogy az úgynevezett „evangéliumi tanácsok” követésére fogadalmakkal elkötelezett szerzetesélet értékes, fontos és Istennek tetsző életforma. Ezért van szükség arra, hogy a II. Vatikáni zsinat után új módon meggyőzően alapozzuk meg ezt az életformát. A három „tanács” régebbi megokolása ugyanis már nem elégséges. A szokásos megokolás az volt, hogy ezekkel a fogadalmakkal hártjuk el a tökéletes szeretet akadályait. Ez nem kielégítő megokolás, hiszen ha tényleg akadályokról lenne szó, akkor nem nevezhetnénk a tökéletesség felé vezető úton járóknak azokat a keresztényeket, akik ezeket nem hártják el életükből. Ki állíthatná, hogy a Jézus tanítása és a Szentlélek vezetése szerint megélt házaset és családi élet akadályozza a szeretet tökéletes kibontakozását?

Az engedelmisség fogadalmára vonatkozólag mondhatjuk ugyan, hogy elhárítja az önfejűség veszélyét, de nem állíthatjuk, hogy a felelősségteljesen és önállóan életüket Isten akarata szerint irányító és mások szolgálatának szentelő emberek nem haladnak a tökéletes szeretet felé vezető úton. Példa erre két szent királyunk, akik igen nagyot tettek Isten dicsőségére és népünk javára.

A szerzetesi szegénység

A szegénységre vonatkozólag nagyon is igaz, hogy Jézus szerint a gazdagság akadályozza az Istenhez való közeledést (Mk 10,23). Azonban az egyházban a szerzetesek szegénysége úgy alakult, hogy — bár egyénileg nem rendelkeznek anyagiakkal — a rendeknek van vagyonuk, és ezért a szerzetesek gyakran nem tapasztalják meg a igazi szegénységet, a létbizonytalanságot, a verejtékes munka kényszerét, a mindennapi kenyér gondját. Tehát a szegénység szerzeti fogadalmának magyarázatára sem elegendő azt mondani, hogy ezzel elhárítottuk a tökéletességre való törekvés egyik akadályát.

A szerzetesélet új megalapozására van szükség. A II. Vatikáni zsinat *Lumen gentium* kezdetű konstitúciójának 6. fejezete, a szerzetesélet megújításáról szóló zsinati határozat (*Perfectae caritatis*), VI. Pál *Evangelii testificandi* kezdetű irata (1970), II. János Pál *Redemptiois donum* kezdetű levele (1984), valamint *Vita consecrata* kezdetű apostoli buzdítása (1996) mind ennek a feladatnak megvalósításán fáradoznak. Ezek a terjedelmes iratok igen bőséges és értékes anyagot tartalmaznak, de éppen terjedelmük okoz nehézséget. Szükség lenne egy-két alapvető meglátásra, amelyekre a szerzetesélet szintetikus képét fel lehet építeni. A régi mondás szerint a megértés abban áll, hogy „sokat fogunk fel egy alapján” (*multa concipere per unum*). Érdemes tehát kutatni, hogy mi is az az „egy”, amin a szerzetesélet alapszik.

A hivatás követése

A II. Vatikáni zsinat felhívta figyelmünket arra, hogy a Szentlélek minden hívőnek különböző karizmákat osztogat (LG 12). Isten ugyanis egyenként törődik az emberekkel. Nemcsak általános, mindenkire érvényes parancsokat és buzdításokat ad, hanem a Szentlélek által kinek-kinek egyéni, sajátos meghívásokat is adományoz. Ez a meghívás összetett valóság: elemei az illetők adottságai, képességei, körülményei, más emberekkel való találkozási élményei, valamint a Szentlélek benső indításai. Ezeknek alapján fedezheti fel mindenki Isten színe előtt személyes hivatását. Nem helyes, hogy a hivatás szót csak a papi vagy szerzetesi hivatás jelzésére használjuk. Isten a keresztények túlnyomó részét házasságra hívja: aki házasságkötésében felismeri és követi Isten akaratát, az hivatását követi. Ugyanígy adhat Isten az embereknek orvosi, tanítói, politikai hivatást.

Mínthogy a szerzetesélet „elválaszthatatlanul hozzátartozik az élő és szent egyházhoz”, egész bizonyos, hogy Isten erre az életre is „hív” egyes embereket, azokat, akiket Ő akar, és akkor, amikor Ő akarja. Ha valaki imái, lelki és emberi élményei, tapasztalatai alapján arra a meggyőződésre jut, hogy őt Isten arra hívja, hogy a szerzetesi életformában törekedjék a tökéletes szeretetre, akkor számára jó és helyes, ha ezt a hívást követi. „Valamennyi szerzetesi intézményben főleg azt tudatosítsák a tagok, hogy amikor az evangéliumi tanácsok útjára kötelezték el magukat, Isten hívására feleltek” — mondja a II. Vatikáni zsinat (PC 5). Ezzel szemben azok, akik Isten színe előtt arra a meggyőződésre jutottak, hogy Isten őket például a házasságra hívja, akkor nekik az a jó és helyes, hogy ezt a hívást kövessék.

A hagyományos „tanács” és „parancs” megkülönböztetés itt nem sokat segít. A keresztény ember számára Jézus szeretetparancsa a mindent magában foglaló főparancs: „Szeressétek egymást, ahogy én szeretlek benneteket, és szeressétek még ellenségeiteket is”. Ez a parancs már „a szabadság tökéletes törvénye”

(Jak 1,25), amelynek egyre tökéletesebb és teljesebb megtartására a Szentlélek belső vonzása indít és képesít. A keresztyén ember egész élete állandó úton járás: az a fontos, hogy minden pillanatban megtegye az akkor megkívánt és lehetségessé vált következő lépést a teljes szeretet felé.

Isten transzcendenciájának jele

További gondolkodást igényel, hogy felfedezzük ennek a szerzetesi hivatásnak értelmét. Sok megokolást találunk a zsinati és pápai iratokban, és nincs szándékunkban azokat tagadni. Ki akarnánk azonban emelni azok közül egyet, amely alapvetőnek tűnik. Ez pedig a „jel”-jelleg.

A szerzetesség mint jel

A *Lumen gentium* szerint „az evangéliumi tanácsok vállalása valódi figyelmeztető „jel” amely „kinyilvánítja a mennyi javakat” és „az eljövendő feltámadást”, és bemutatja, hogy Isten országa minden földi valóság fölött áll” (LG 44). Az új egyházi törvénykönyv szerint „a szerzetesélet a jövő életnek jele” (CIC 607); a szerzetesek feladata pedig az, hogy „az egyházban fényes jellé válva az égi dicsőséget előrejelezzék (CIC 573,1). II. János Pál szerint a szerzetesélet „elsőrendű” feladata, hogy láthatóvá tegye a csodákat, amelyeket Isten a meghívott emberek törekény természetében művel” (VC 20). Így a szerzetesélet „egy lesz azon konkrét nyomok között, amelyeket a Szentháromság a történelemben maga után hagy, hogy az emberek az isteni szépség elragadó erejét és az utána való vágyat észlelni tudják” (VC 20). A szerzetesélet szerepe, „hogy a végső idők jele legyen” (VC 26).

Isten országának kettős jellege

Talán úgy válik mindez érthetőbbé, ha megfigyeljük a Jézus által hozott Isten Országának, Isten királyi uralmának kettős tulajdonságát. Ez az isteni uralom a Fiú és a Lélek küldetése által behatolt a világba: *immanenssé* lett, és isteni energiájával képes mindent áthatni és átformálni. „Az Isten országa igazságosság (dikaoszüné, vagyis az Isten akarata szerinti élet), béke és öröm a Szentlélekben” — mondja Szent Pál (Róm 14,17). Az Isten országának energiája képes átformálni a családi életet, a társadalmat, a gazdaságot, a politikát, a tudományt, a művészeteket, mindent. Olyan ez az ország, mint a kovász, amely mindent átváltoztat. Ezért az Isten Országát építő keresztyének nem vonulhatnak ki a világból: „Az új föld (2Pét 3,13) várásának nem szabad csökkenenie, hanem inkább fokoznia kell a szorgoskodást, hogy tökéletessítsük e földet, hiszen itt van növekedőben az új emberi család közössége, amely valamiképp már elővételezi az eljövendő világ körvonalait” (GS 39).

Azonban Isten országa nemcsak „immanens”, hanem „transzcendens”, mindent felülmúló is. „Deus semper maior” (Isten mindig mindennél nagyobb) — mondta Ágoston. Erre az Istenre vá-

³Szent Ágoston:
Vallomások, 1,1.

gyódik kielégíthetetlenül az emberi szív: „Magadnak teremtettél bennünket, Urunk, és ezért nyugtalan a mi szívünk, amíg benned meg nem nyugszik”³. A Miatyánk központi kérése: „Jöjjön el a te országod!” nem szűnik meg soha e világon. Az emberi szív örökké arra vágyódik, hogy „Isten legyen minden mindenben” (1Kor 15,28), és így az isteni szeretet legyen minden mindenben.

Jaj lenne nekünk, ha kialudna bennünk ez a vágy, ha már nem lenne igaz, amit minden misén mondunk: „Reménykedve várjuk az örök boldogságot, és Urunknak, Jézus Krisztusnak dicsőséges eljöttét”. Ha nincs meg bennünk a transzcendencia utáni kiolthatatlan vágy, akkor a legszebb dolgok is elsatnyulnak. Ha nincs meg az Isten felé való fordulás, akkor a javak halmozása és birtoklása lesz életcél, a munka öncélú szenvedéllyé válik, a politika önző hatalomkereséssé züllik, a művészet csak a „valót” mutatja vagy torzítja és nem „annak égi mását”, a zene kábítószerré fajul és már nem a Lét titokzatos hangja.

A lemondás mint jel

Amint a tapasztalat mutatja, az emberek nagyon hajlamosak az ilyenekre. Elfelejtik a transzcendenciát. Ezért hív meg Isten egyeseket arra, hogy igen nagy értékekről való önkéntes lemondással jelle legyenek: jelezzék azt, hogy Isten mindig mindennél nagyobb, hogy érdemes mindent elhagyva ezt az Isten Országát keresni, hogy lehet — a szokásos mediációkat (közvetítéseket) kihagyva — közvetlenül az Istenhez kapcsolódni. Ezek a jel-emberek olyanok, mint a példabeszédbeli szolgák, akik égő lámpással kezükben várnak Uruk visszatérésére (Lk 12,35-38).

A rahneri példázat

Karl Rahner nyomán egy hasonlattal lehet ezt megvilágítani. Tegyük fel, hogy valaki egy ház előtt áll, kezében egy gyönyörűen éneklő fülemülével. Felnéz a háztetőre és látja, hogy azon ragyogó galamb ül. „De szeretném ezt a galambot magamhoz ölelni” — kiáltja. De ott énekel kezében a kis fülemüle. Az is kedves neki, azt sem akarja elengedni. Mi csinál hát? A fülemülét el nem eresztve kúszik fel a tetőre. Megfogja és magához szorítja a galambot is meg a fülemülét is. Ez a történet szimbolizálja, hogy az emberek többsége számára Isten nemcsak megengedi, hanem akarja is, hogy családot alapítva, társadalmi foglalkozást úzve keressék Isten Országát.

De történhetik a dolog másképp is. Tegyük fel, hogy egy másik ember is megpillantja a galambot, és bámulatát kifejező gesztussal önkéntelenül széttárja két kezét. Abban a pillanatban elrepül kezéből a fülemüle. Emberünk kissé megütközik ezen, de a galamb utáni sóvárgás annyira betölti szívét-lelkét, hogy nem ér rá bánkódni, hanem sietve felmászik a tetőre, és magához öleli a galambot. Az ilyen ember a szerzeteséletet példázza. Igaz, hogy elvesztette fülemüléjét, de mégis szép önfeledt lelkesedése. Léte jel lesz; bizonyítja, hogy a galamb nem álom, nem mese, hanem minden valóságnál valósabb. Ha érte el hagy is mindent, nem

vall kárt. Mert a „mindig mindennel nagyobb Isten” lesz osztályrésze.

Így lesznek a szüzességben, szegénységben, engedelmisségben élő szerzetesek jellé, az örök élet valóságának, az eszkatologikus beteljesedésnek a jelvé. Létükkel jelzik, hogy Isten Országá olyan „szántóföldben elrejtett kincs”, olyan „nagyértékű gyöngy”, melyért érdemes mindent eladni, mégpedig nagy-nagy örömmel.

Jézus tanítványai között voltak, akik házukban maradtak, családi életet éltek, eddigi foglalkozásukat folytatták, hittek Jézusban és követték tanítását. Például Lázár családja, akiről azt mondja az evangélium, hogy „Jézus szerette őket” (Jn 11,5). Volt azután olyan is, akit Jézus arra hívott, hogy elhagyva „házát, testvéreit, apját, anyját, gyerekeit, földjét” kövesse vándorlásaiban és teljes szegénységben hirdesse az evangéliumot minden népnek.

Ez utóbbiak fejezik ki világosan Isten Országának mindent felülmúló transzcendenciáját. Mindent elhagynak, és követik Jézust, az élő Jézust, személyes szeretettel. Ez a szerető Jézus-követés különbözteti meg a keresztény szerzeteséletet a más vallásokban található szerzetességtől. Ők is a transzcendencia tanúi, az Abszolútum felé zarándoklók serege. Mi is azok vagyunk, de Jézus társaságában.

A fogadalmak új értelme

Ha Isten Országá transzcendenciájának jeleként fogjuk fel a szerzeteséletet, akkor a fogadalmak is új értelmet nyernek. A szüzességi (nőtlenségi) fogalom virrasztó várakozás az Istenre: nem akarom betölteni magamat semmivel, úrt hagyok életemben, amely a „jövendő világ jele” (CIC 599k) Ezért csak akkor lesz sikeres ez a fogalom, ha nem töltöm ki ezt az úrt (nagyétkűséggel, iszákossággal, önfejűséggel, hiúsággal, címkórsággal, televíziótól való függéssel, hatalomvágygyal stb). Amikor az ember lát ilyen félresikerült szerzeteseket vagy római katolikus papokat, sajnálja, hogy az illető miért nem lett inkább becsületes házasember. Hiszen léte már nem jel, hanem ellenjel.

Ez a fogalom természetesen nem arra való, hogy e világon senkit se szeressünk, hanem inkább arra, hogy Istennel együtt mindenkiket szeressünk egyetemes, meleg, tevékeny, jézusi szeretettel.

A szegénység fogadalma

A szegénység fogadalma révén akkor lesz a szerzetes Isten transzcendenciájának jelvé, ha megéli a „lét szegénységét”. Ez abban áll, hogy nem keresi a presztízst, a hatalmat, a sikerélményeket, a hírnevet, nem akar karriert befutni. Lemondott minden téren a „birtoklás” létformájáról. Tudja, hogy ha valamit birtokol, akkor az a valami nagyon könnyen birtokolja őt. Szabad akar lenni, hogy személyes szeretettel bemehessen Isten örömébe (Mt 25,21). Őt „birtokolni” nem lehet, csak egyesülni vele önfelelt szeretetben.

Az engedelmisség fogadalma

Az engedelmisség fogalmát a legnehezebb megokolni. Nem elég, ha Jézus engedelmisségét említjük, mert Jézus felnőtt korában nem engedelmeskedett embereknek, hanem csak mennyei

Atyjának. Az előljárójának engedelmisséget fogadó szerzetes embereknek engedelmeskedik. Mégis annyiban lehet a teljes Isten felé fordulás jelévé, hogy mindent megtesz annak érdekében, hogy egész élete csak Isten akaratát kövesse. Mert, bár megeshetik, hogy az előljáró nem azt parancsolja, amit Isten szeretne, de Isten akarja azt, hogy az engedelmisséget fogadó ember a parancsot teljesítse, kivéve azt az esetet, amikor bűnt látna ennek teljesítésében. Ilyenkor ugyanis a lelkiismeret előbbre való mindennél.

**A zsinati elv
érvényesülése**

Hozzá kell tennünk, hogy a II. Vatikáni zsinat óta a szerzetesi engedelmisségre vonatkozólag is egyre inkább érvényesül a „zsinati elv”: minthogy a Szentlélek minden ember szívében működik, előljáróknak és követőknek együtt kell keresniük, bizalmas párbeszéd folyamán együtt kell megtalálniuk az életükre és munkáikra vonatkozó isteni akaratot. Az egyes rendek rendalkotmányára határozza meg, hogy ilyen előkészítés után kit illet meg a végső döntés joga: az egyéni előljárót-e, vagy pedig a káptalani közösséget.

A szerzetesi engedelmisség nagy előnye az is, hogy lehetővé teszi egy tartós közös akarat kialakítását és ennek segítségével évszázadokon át áldásosan Isten dicsőségére és az emberek javára szolgáló művek fennmaradását. Az évezredes bencés kolostorok ennek jó példái.

**A visszavonhatatlan
hűség jele**

Előző magyarázataink során már többször használtuk a „fogadalom” szót. Azt kell tehát még megokolnunk, hogy miért tartozik a szerzetesek jel-jellegéhez, hogy fogadalommal kötelezik magukat a szüzesség, a szegénység és az engedelmisség megtartására. Talán az segít ennek megértéséhez, hogy a Jézus által hozott új szövetség örök szövetség, amely Isten visszavonhatatlan hűségén alapszik. Az az ember lesz tehát ennek a szövetségnek a jele, aki visszavonhatatlanul elkötelezi magát emellett az élet mellett. Ezáltal azt mutatja, hogy Istenben feltétlenül meg lehet bízni. Az emberek és körülményeik változnak, de Isten hűsége örökkévaló. Erre épít az a szerzetes, aki örökre közvetlenül Istennek adja magát. Isten népe ilyen jel-embereket kíván látni. Ők segítenek, hogy mindenki mindig bízni és reménykedni tudjon Istenben és segítségében, bármi történjék is.

A szerzetes tehát olyanvalaki, aki Isten személyes hívására válaszul arra vállalkozik, hogy a „mindig mindennél nagyobb Isten” jele legyen az egyházban és a világban; életével tanúskodjék Isten országának transzcendenciájáról.